

Korlátlan felhatalmazás járvány idején

Article by András Bozóki

April 30, 2020

A felhatalmazási törvény korlátlan hatalmat adott Orbán Viktornak, ezzel pedig létrejött az Európai Unió első diktatúrája. Bozóki András politológussal a magyar politikai rendszer sajátosságairól, a kormány járvány idején hozott törvényeiről és az Európai Unió szerepéről beszéltünk.

Green European Journal: Mennyit rontott a felhatalmazási törvény a magyar demokrácia állapotán?

Bozóki András: Ha pusztán a demokrácia állapota a kérdés, akkor azt kell mondjam, hogy azon semmit nem rontott, hiszen már a felhatalmazási törvény elfogadása előtt sem volt Magyarországon demokrácia. Nagyjából 2015-16-tól, azaz a magyar kormány menekültválságra adott válaszából, illetve a menekültkvótáról tartott népszavazástól kezdve nem lehet már se demokráciáról, se jogállamiságról beszélni az országban. Akkor kialakult egy hibrid rendszer, amelynek éppen a Hegedűs Dániellel írt közös cikkünkben próbáltuk megragadni a lényegét: azt írtuk, hogy a jelenlegi magyar rezsim hibrid jellegű, mert a demokrácia és a diktatúra között helyezkedik el.

Ebbe a hibrid kategóriába soroltuk az úgynevezett illiberális demokráciát vagy liberális autokráciát is. Az illiberális demokrácia kifejezést azért nem szeretjük használni, mert félrevezetőnek tartjuk: az emberek azt gondolhatják, hogy végeredményben ez is a demokráciának egy fajtája. Pedig valójában antidemokratikus rendszer alakult ki Magyarországon, amelyre Orbán aggatta egyik beszédében az illiberális demokrácia elnevezést. Tehát ilyen értelemben a demokrácia 2020-ban már nem tudott tovább sérülni.

GEJ: Akkor mi történt most a járvány alatt Magyarországon?

A felhatalmazási törvényről sokan azt mondják, hogy semmi újat nem hozott, hiszen már 2010 óta fokozatosan leépült demokrácia, és sokan úgy látják, hogy eddig se lehetett békés úton leváltani a Fideszt. De szerintem márciusi felhatalmazási törvény igenis a leépülés minőségileg újabb szintjét jelenti. A miniszterelnök leváltására most már jogilag sincs lehetőség, hiszen be vannak tiltva a választások.

A diktatúrának nem mindig feltétele a nyers fizikai erőszak vagy a tömeges terror. Ezek a fogalmak a diktatúra régi definíciójához tartoztak. Most, a huszonegyedik századi diktatúrákban nincs feltétlenül szükség közvetlen erőszak alkalmazására.

Korábban a magyar rezsimet elemző kutatók arról beszéltek, hogy az ország egy köztes szürke zónában van, valahol félúton a diktatúra és a demokrácia között. Ezt az állapotot sokan választási vagy versengő önkényuralmi rendszernek nevezték, ami a hibrid rendszer egyik formája. Ebben a rendszerben a kormánypárt felé lejt a pálya, de azért nem lehet teljesen kizárni az ellenzék győzelmét sem. Most azonban már nem itt tartunk. Akárhogy is nézzük, ha valaki arra kap felhatalmazást a parlamenttől, hogy korlátozás nélkül bármilyen témakörben, bármeddig

rendeleti úton kormányozzon, az a diktatúra tankönyvi esete. Az ókori görögök óta.

Két neves alkotmányjogi szakértő, Halmi Gábor és Kim Lane Scheppele a napokban közös cikket írt arról, hogy Magyarországon eddig is leplezett diktatúra, Patyomkin-rendszer volt, amelyben a pávatánc, a kettős beszéd és a képmutatás érvényesült – most viszont lehullott a lepel.^[1] A járvány nyomán kikiáltott veszélyhelyzetben a kormányfő diktatúrája érvényesül. Ez ténykérdés.

Mégis mit jelent az a gyakorlatban, hogy diktatúra van?

A diktatúra nem azt jelenti, hogy az embereket innentől fogva a recski kényszermunkatáborba viszik, kitelepítik a Hortobágyra, megverik vagy bebörtönzik. A diktatúrának nem mindig feltétele a nyers fizikai erőszak vagy a tömeges terror. Ezek a fogalmak a diktatúra régi definíciójához tartoztak. Most, a huszonegyedik századi diktatúrákban nincs feltétlenül szükség közvetlen erőszak alkalmazására. Nem csak azt kell nézni, hogy egy adott országban a rendőrök gumibottal verik-e az embereket – hiszen ez demokráciákban is előfordul – hanem hogy a miniszterelnök alkalmazhat-e erőszakot az állampolgárok ellen a jogállami kereteken kívül. Ezt a mai Magyarországon nyilvánvalóan megteheti, még ha jelenleg nem is él vele. Elképzelhető, hogy a járvány elmúltával a miniszterelnök visszaadja majd ezt a különleges felhatalmazást. Nem állítom, hogy ez a diktatúra örökké tart. Lehet, ha nyáron vagy ősszel beszélgetünk, akkor azt fogom mondani, hogy Magyarország újból választási autoriter rendszerré vált.

Szóval, ha visszavonnák, akkor abban a pillanatban visszatérne az ország politikai rendszere a járvány előtti állapotába?

Jó esetben visszaállna a korábbi helyzet. A legdurvább felhatalmazás mindenképpen elmúlik, például valószínűleg nem lesz olyan, hogy valakit letartóztathatnak állítólagos rémhírterjesztés miatt. A jelen helyzetben ugyanis akár erről az interjúról is simán mondhatja valaki, hogy, úgymond rémhíreket terjeszt, hiszen megkérdőjelezi, hogy Magyarország demokrácia. De Varga Judit igazságügyminiszter már utalt arra, hogy bizonyos átmeneti intézkedések tovább is hatályban maradhatnak. Ilyesmire van precedens az Orbán-rendszer történetében. A 2015-ös menekültválság alatt is szükséghelyzetet hirdettek, amely extra jogosítványokat adott a kormánynak. A kormány azonban a válság elmúltával is fenntartotta a különleges jogosítványokat, sőt a parlament félévente automatikusan meg is újította ezeket. Tehát láttunk már olyat, hogy a szükséghelyzetre létrehozott jogi intézkedések a szükséghelyzet megszűnése után is fennmaradtak.

Ezzel áll bosszút Orbán azért, hogy több körzetben is az ellenzék jelöltjét választották meg polgármesternek.

Nem gondolom, hogy minden mostani intézkedést megtartanak, de azok, amelyek a kormányzó Fidesz számára politikailag előnyösek, nagy eséllyel velünk maradnak. Erre példa, hogy a pártoktól a járvány elleni harc jegyében elvették a rendelkezésükre álló pénz felét, ami komoly nehézségeket állít majd az ellenzéki pártok elé, miközben a kormánypártot nem fogja hátráltatni, hiszen a Fidesz támaszkodhat a kormányzati költségvetésre is a kampányában. Hasonló példa a polgármesterekkel szembeni fellépés is: a kormány újra meg újra olyan szabályokat hoz, amelyek a polgármesterek hatáskörét gyengítik, és olyan adókat von el, amelyek az önkormányzatokat illetik. Ami például az ellenzéki vezetésű Gödön történt, az egyértelműen büntetés: egy friss döntés értelmében az ottani Samsung gyár által befizetett adó egy részét közvetlenül az állam fogja elvonni, a település pedig ezzel eszik a bevételeinek egy jelentős részétől. Ezzel áll bosszút Orbán azért, hogy több körzetben is az ellenzék jelöltjét választották meg polgármesternek.

Mekkora hatalma van ma Orbán Viktornak?

Az utolsó száz évben senkinek nem volt ekkora hatalma Magyarországon, mint neki. Kádár János vagy Rákosi Mátyás kommunista vezetők sorsa Moszkvában dőlt el, Horthy Miklóst pedig egyszerűen kivonták a forgalomból a németek – tehát az ő mozgásterük jóval kisebb volt. Orbán szívósan felépítette magának ezt a perszonalizált rendszert, amelyhez hasonlót a peronizmus idején láthattunk Argentínában, vagy a kilencvenes években újonnan létrejött néhány posztkommunista államban. Például Szlovákiában vagy az egykori Jugoszlávia területén, ahol a korábbi föderációból kiszakadt új államok az etnocentrikus nacionalizmust tették ideológiájukká. Tehát voltak ezen a tájon illiberális és antidemokratikus vezetők – az Orbán-rendszert viszont teljesen különlegessé teszi az, hogy Magyarország az Európai Unió tagja.

Új hatalmával Orbán egyelőre viszonylag kevés alkalommal élt. Persze lehet, hogy a lassú indulást fölgyorsulás követi. A Fidesz jogalkotására jellemző, hogy olyan intézkedéseket hoznak, amelyek látszólag nem függenek össze egymással, és csak később derül ki, hogy egy-egy intézkedés mire is volt jó. El tudom képzelni, hogy elhelyeztek most is egy-két „taposóaknát”, amiről majd csak később fog kiderülni, hogy miért is hozták.

Az említett „taposóaknák” mögött mi a ráció?

A jelenlegi járvány várhatóan komoly gazdasági visszaesésbe fog torkollni, ami teljesen átírhatja a Fidesz 2022-es választási stratégiáját. Hirtelen nagyon erős bizonytalansági tényezőként jelent meg a kérdés, hogy elfordulnak-e a Fidesztől a választók a válságkezelés kudarcai miatt. Régi tapasztalat, hogy a válság első szakasza erősíti a mindenkori kormányt, de a következményei már gyengítik. Ez ellen szerintem már most próbál biztosítékokat beépíteni a miniszterelnök. Róla tudni lehet, hogy a dolgok hatalmpolitikai vonatkozásai iránt érdeklődik. Megfigyelők sokszor nem is értik, mire készül, lépéseiben „mi a ráció”, mert ez csak később derül ki.

Milyennek látja az uniós válaszokat a magyar kormány lépéseire? Ugyan minden uniós intézmény elítélte, ami történt – de ezt csak vonakodva tették meg, és Věra Jourovának, a Bizottság alelnökének volt egy olyan elszólása, hogy nem látta eddig jelét annak, hogy sérült volna Magyarországon az uniós jog.

A probléma részben arra vezethető vissza, hogy ötévente cserélődik az európai uniós intézmények választott tagsága, így mindig jönnek új emberek, akik tapasztalatlanok, nincsenek felkészülve arra a cinizmusra, gátlástalanságra és azokra az antidemokratikus politikai lépésekre, amelyek Magyarországon zajlanak. Mivel a képviselők demokratikus politikai kultúrájú országokból jönnek, megpróbálják jóhiszeműen kezelni azt, ami Magyarországon folyik. Általában a parlamenti ciklus végére kezdik megérteni, mit csinál az Orbán-kormány. De akkor már jön az újabb EP-választás, és megint cserélődik a tagság.

A magyar helyzet értelmezését az is nehezíti, hogy válságok idején számos országban adnak rendkívüli felhatalmazásokat a regnáló kormányoknak. Mondjuk nem ennyire rendkívülit, és nem korlátlan időre. Ebből a szempontból az Európai Bizottság elnöke, Ursula von der Leyen is gyenge vezetőnek tűnik: nem elég dörzsölt, nem elég tapasztalt. Persze, tapasztalt politikus, de az elmúlt évtizedekben beosztott politikus volt, Európának pedig jelenleg egy olyan vezető kellene, akinek van vezetői imázsa, ereje és tekintélye.

Tehát azt látjuk, hogy nagyon puhán és nagyon lassan kezeli az Európai Unió, ami Magyarországon történik. És persze azt sem felejthetjük el, hogy a rendkívüli körülmények között minden ország a saját védelmét próbálja megszervezni a járvánnyal szemben. Szóval ezt nagyon jól látta az Orbán, és ezért egy ilyen pillanatban lényegében bármit megtehet.

És Orbán pártcsaládja milyen szerepet játszik?

Az Európai Néppárt történelmi hibát követett el azzal, hogy ilyen sokáig megtúrta a Fideszt a frakciójában. Ez az a helyzet, amikor a pártpolitika felülírja azokat az alapelveket, amelyeken az Európai Unió nyugszik. Súlyos

felelősség terheli az európai politikusokat azért, hogy Magyarországon a helyzet idáig fajult. De nem akarom egyedül őket hibáztatni, hiszen végső soron a magyar választók relatív többsége volt az, amelyik visszatérően hatalomban tartotta Orbán Viktort. Még akkor is, ha tudjuk, hogy a választási szabályokat manipulálták, a választások pedig nem voltak tisztességesek.

Nyugat-Európa tulajdonképpen döbbenettel áll egy olyan tagállami politika előtt, amelyik lábbal tiporja azokat az európai alapértékeket, amelyeknek hivatalosan az adott állam is az aláírója. Erre nem volt precedens: olyan még soha nem volt az Európai Unió történetében, hogy az egyik tagállam antidemokratikussá válik. És nincs is komolyabb szankcióra lehetőség, hiszen senki se gondolta, hogy valaha ilyesmire szükség lenne.

A koronavírus idején is tovább sérültek a kisebbségek jogai Magyarországon – először a kormánypropaganda megvádolta az iráni diákokat, hogy behozták az országba a vírust, majd közülük többeket ki is tiltott az országból. Később a járvány elleni harc jegyében megtiltották a transzszexuális állampolgároknak, hogy megváltoztathassák a hivatalos nyilvántartásokban szereplő nemüket. Ezeket miért tették?

Mivel a járvány hamar felütötte a fejét Iránban, az iráni diákok bűnbakká kikiáltása kézenfekvő volt, hiszen a kormány már hosszabb ideje uszítja az állampolgárokat a muszlimok ellen. A transzszexuális állampolgárok kérdése pedig olcsó népszerűsége törekszik a tudatlan emberek körében. Ennek is voltak előzményei: kampányt indítottak a gendertudományi képzések ellen, majd a „genderideológia” trójai falovának nevezték az Isztambuli Szerződést, és megtagadták a ratifikálását.

Szerintem ezeket a lépéseket csak azért teszik meg, mert tiltakozást akarnak kiprovokálni az ellenzékből és a civil társadalomból, hogy aztán azt üzenhessék a választóiknak, hogy a „liberálisok” már megint egy élettől elrugaszkodott ügybe kapaszkodnak bele, miközben a kormány azon dolgozik, hogy megvédje az országot a vírustól. Ezek igazából csak a politikai szimbolika alapján értelmezhető, kampánylogika által vezérelt intézkedések.

Egy csomó országban felmerült, hogy a koronavírus kordában tartása érdekében applikációkon keresztül követnék az emberek mozgását. Magyarországon ez megtörténhet?

Szerintem ezt nem meri meglépni a magyar kormány. A privátszféra elleni támadások kifejezetten zavarják a választókat, ezért Orbán nem kockáztatta meg az abortusz betiltását sem, és komoly tüntetések indultak akkor is, amikor az internethasználatot akarta megadóztatni.

De azt el tudom képzelni, hogy a jövőben, ha a világjárvány megismétlődik, újra felmerül ez a kérdés. Yuval Noah Harari történész azt írta egy cikkében, hogy komoly dilemma elé fogja állítani az embereket, ha a privátszféra szabadsága és az egészség kérdése kerül szembe egymással. Szerinte a többség ilyenkor az egészséget fogja választani. Ha pedig eljön ez a pillanat, akkor a betegség elleni harc jó ürügy lesz ahhoz, hogy egyes államok szinte totális kontrollra tegyenek szert az állampolgáraikkal szemben.

Az orbáni példa mennyire ragadós Európában?

Láttuk azt, hogy a demokratikus országok tanulnak egymástól a jogállamiságról, a hatalmi ágak szétválasztásáról, a kisebbségek jogairól. De ezzel a demokrácia-promócióval párhuzamosan létezik egy autokrácia-promóció is, amikor az elnyomás eszközeit másolják egymástól az országok. Az EU-n belül például láthatjuk, hogy Orbán Fidesze, Jarosław Kaczyński Jog és Igazságosság pártja és Matteo Salvini Északi Ligája rengeteget tanultak egymástól. De jönnek kívülről is ötletek: a jelenlegi orosz, török és kínai rezsimek is számos példát mutat az Orbán-rezsimmnek. Például abban, ahogy a magyar kormány a médiapiacot centralizálta, találunk orosz és kínai elemeket is. A Közép-európai Egyetem (CEU) elleni támadása pedig hasonlít arra, ahogy Recep Tayyip Erdoğan leszámolt a

török professzorokkal és diákokkal, vagy, ahogy Vlagyimir Putyin ellehetetlenítette a szentpétervári Európa Egyetemet. Orbán nagyon nyitott ezekre az autoriter példákra, hiszen felismerte, hogy az Európai Unióból nem lehet kiesni.

Mit tud az Európai Unió tenni? Daniel Freund német EP-képviselő például azt javasolta, hogy zárják el a pénzcsapokat, amíg nincs működőképes parlament.

A pénzcsapok elzárása jól hangzik ugyan, de nem hiszem, hogy be fog következni. A különféle tagállami érdekek nagyon megnehezítik, hogy érdemi megoldások szülessenek az EU-ban. De ha az Európai Unió nem is tud hatásosan beavatkozni, még mindig fel tudnának lépni a tagállamok – akár úgy is, hogy egymással egyeztetnék a Magyarországgal kapcsolatos politikájukat. Itt a kulcs Angela Merkel kezében van: történelmi és gazdasági okoknál fogva Magyarországot Németország hátsó udvarának tekintik, tehát egy határozott német fellépés sok mindent meg tudna változtatni. De valamiért ez mindig elmaradt. Lehet, hogy az autógyarak érdekei annyira jelentősek, hogy ezek már a német politikát is formálják, vagy túlságosan elszakadt egymástól a német gazdasági érdek és a politikai érdek. Ezek számomra talányos kérdések.

De a CEU esete arra mutat rá, hogy az Egyesült Államok szerepe is megváltozott. Korábban az Egyesült Államok mindenkor elnöke szóvá tette, ha sérülnek az országban a demokratikus értékek és veszélyben az intézmények függetlensége. Korábban nem engedélyezték volna azt sem, hogy elúzzanak az országból egy olyan amerikai-magyar egyetemet, amelyet egy amerikai állampolgár alapított. Donald Trump alatt viszont ezt már nem tartották elég fontosnak ahhoz, hogy megvédjék.

Mitől lesz Magyarország egy kívülről korlátozott hibrid rezsim, ahogy azt a tanulmányukban is írják?

Amikor a tanulmányunkat 2017-ben megírtuk, kicsit optimistábbak voltunk, mint most vagyunk. Igaz, már akkor kitértünk arra, hogy az Európai Unió Janus-arcú szerepet játszik, mert a korlátozás mellett van egy támogató és legitimációs szerepe is: azáltal, hogy Magyarország az Európai Unió tagja, elmondhatja magáról, hogy része a demokratikus országok közösségének, ráadásul azzal, hogy az EU nem, vagy csak visszafogottan tiltakozik az orbáni lépések ellen, voltaképpen Orbánt legitim, demokratikus vezetőnek tekinti. Szóval mi már akkor kritizáltuk az Európai Uniót, és főleg az Európai Néppárt hozzáállását.

Az EU korlátozó szerepe kevésbé bizonyult erősnek, mint gondoltuk, de tagadhatatlan, hogy az EU strukturális értelemben korlátozza a magyar vezetést: ha az uniós pénzek megállnak, akkor a magyar gazdaság bajba kerül és tiltakozáshullám indulhat el, ami nem érdeke Orbánnak sem. Tehát a brüsszeli pénzekért cserébe bizonyos engedményekre is hajlandó. Korlátozó szerepet játszik az is, hogy Orbánnak alá kell írnia bizonyos európai dokumentumokat, meg kell indokolnia, hogy miért nem tart be bizonyos egyezményeket, rendszeresen meg kell jelennie Brüsszelben. Ezek mind lassítják a negatív folyamatokat, még ha nem is állítják meg őket.

Ezen kívül fontos az Európai Bíróság, amely gyakorlatilag fellebbviteli bíróságként szolgál Magyarországon: ha a magyar bíróságok nem adják meg valakinek a jogorvoslatot, akkor a sértett fél elviszi az ügyet Strasbourgig. Sokszor sikeresen korrigálják a magyar igazságszolgáltatás döntéseit és a magyar államnak nem egyszer kártérítést is kellett fizetni az elkövetett jogsértésekért.

Végül pedig nem felejthetjük el azt sem, hogy a magyar lakosság legalább kétharmados többséggel az Európai Unió oldalán áll, vagyis azt akarja, hogy Magyarország maradjon az Európai Unió tagja. És ezt nem lehet figyelmen kívül hagyni – még a koronavírus-járvány idején sem.

Footnotes

^[1] Gabor Halmai and Kim Lane Scheppelle: [Don't Be Fooled by Autocrats! Why Hungary's Emergency Violates Rule of Law](#), 22 Apr 2020.

András Bozóki is Professor of Political Science at the Central European University. His most recent book in English is *Rolling Regime Change* (2019). In 1989, András Bozóki participated at the Hungarian roundtable negotiations that enabled the creation of a multi-party constitutional democracy, and in 2005-2006, he served as Minister of Culture of Hungary.

Published April 30, 2020

Article in Hungarian

Translation available in English

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/korlatlan-felhatalmazas-jarvany-idejen/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space. Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.